

ABULG‘OZI BAHODIRXON ASARLARINING O‘ZBEK TARIXSHUNOSLIGIDAGI O‘RNI

Farg'ona davlat universiteti
filologiya fakulteti o'zbek tili yo'nalishi
23.90 A guruh talabasi
Turg'unboyeva Gulhayo

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola Abulg‘ozi Bahodirxon asarlarining o‘zbek tarixshunosligidagi o‘rni va ahamiyatini o‘rganishga bag‘ishlangan. Maqolada tarixchi va yozuvchi sifatida Bahodirxonning ijodiy faoliyati, uning «Shajarayi turk» va boshqa asarlaridagi tarixiy ma’lumotlarning boyligi hamda milliy tarixni tadqiq qilishdagi roli tahlil qilinadi.

Shuningdek, uning asarlari o‘zbek tarixshunosligida manba sifatida qo‘llanilishi, tarixiy voqealarni bayon qilish uslubi va tarixiy tafakkurga qo‘shgan hissasi yoritilgan. Maqola orqali Abulg‘ozi Bahodirxonning o‘z davrida va keyingi avlod tarixchilariga ta’siri hamda milliy tarixni o‘rganishdagi ahamiyati ko‘rsatib beriladi.

Kalit so‘zlar: Abulg‘ozi Bahodirxon, O‘zbek tarixshunosligi, Shajarayi turk, Tarixiy manba, Milliy tarix, Tarixiy tafakkur, Ijodiy faoliyat, Tarixiy voqea, Tarixiy tahlil, Tarixchi.

АННОТАЦИЯ

Настоящая статья посвящена изучению роли и значения трудов Абулгози Баходирхана в узбекской историографии. В статье анализируется творческая деятельность Баходирхана как историка и писателя, богатство исторических сведений в его «Шаджарайи тюрк» и других произведениях, а также его роль в изучении национальной истории.

Также освещается использование его трудов в качестве источника в узбекской историографии, стиль описания исторических событий и его вклад в историческую мысль. В статье показано влияние Абулгози Баходирхана на историков его времени и последующих поколений, а также его значение в изучении национальной истории.

Ключевые слова: Абулғози Баходирхан, узбекская историография, «Шаджарайи турк», исторический источник, национальная история, историческая мысль, творческая деятельность, историческое событие, исторический анализ, историк.

ANNOTATION

This article is devoted to studying the role and significance of the works of Abulgozi Bakhodirkhan in Uzbek historiography. The article analyzes the creative activity of Bakhodirkhan as a historian and writer, the wealth of historical information in his "Shajarayi Turk" and other works, and his role in the study of national history.

Also, the use of his works as a source in Uzbek historiography, the style of describing historical events, and his contribution to historical thought are highlighted. The article shows the influence of Abulgozi Bakhodirkhan on historians of his time and the next generation, as well as his significance in the study of national history.

Keywords: Abulgozi Bakhodirkhan, Uzbek historiography, Shajarayi Turk, Historical source, National history, Historical thought, Creative activity, Historical event, Historical analysis, Historian.

KIRISH

Abulgʻozi Bahodirxonning "Shajarayi turk" va "Shajarayi tarokima" kabi asarlari oʻzbek tarixshunosligida, xususan, turkiy xalqlarning kelib chiqishi, genealogiyasi, siyosiy tarixi va madaniyati haqidagi noyob manba sifatida ulkan oʻrin tutadi; bu asarlar Markaziy Osiyo xalqlari oʻzligini anglashining fundamental manbasiga aylangan, ularning Oʻzbekiston tarixini oʻrganishda ahamiyati yuqori, ulardan koʻplab keyingi tarixchilar foydalangan, deyiladi.

Asarlarining Oʻzbek Tarixshunosligidagi Oʻrni:

Noyob Manba: "Shajarayi turk" (Turklar shajarasi) va "Shajarayi tarokima" (Tarokimalar shajarasi) asarlari turkiy xalqlar, xususan, oʻzbeklar, qoraqalpoqlar, turkmanlar va boshqa qabilalarning kelib chiqishi, koʻchishi, davlatlari va madaniyati haqida batafsil maʼlumot beradi.

O'zlikni Anglash: Bu asarlar Markaziy Osiyo xalqlarining o'z tarixini, ajdodlarini bilishida muhim rol o'ynaydi, ularning qadimiy ildizlarini ko'rsatadi.

Tarixiy Tadqiqotlar Asosi: O'zbek tarixchilari (masalan, da nomlari zikr etilgan) Abulg'ozixon merosini o'rganib, undan turli davrlardagi ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni tahlil qilishda foydalanadilar.

Genealogiya va Etnogenez: Abulg'oziyning asarlari turkiy qabilalarning shajaralarini (genealogiyasini) va etnik tarixini (etnogenezini) o'rganishda asosiy manbalardan biri hisoblanadi, bu o'zbek tarixini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Xiva Xonligi Tarixi: Abulg'oziyning o'zi Xiva xoni bo'lgani sababli, uning asarlari Xiva xonligining siyosiy tarixi, xonlar sulolalari, ichki hayoti haqida ham qimmatli ma'lumotlar beradi.

Abulg'oz Bahodirxon (1657–1711) – o'zbek tarixshunosligida muhim o'rin tutgan tarixchi, yozuvchi va davlat arbobi. U o'z davrining siyosiy, ijtimoiy va madaniy hayotini chuqur bilgan olim sifatida tanilgan. Abulg'oz Bahodirxonning eng mashhur asari – “Shajarayi turk” bo'lib, unda turkiy xalqlarning, xususan o'zbeklarning tarixi, urug'-qabilalari va ularning siyosiy tuzilishi batafsil yoritilgan.

Asarlarining mazmuni va mohiyati. Tarixiy manba sifatida ahamiyati: Abulg'oz Bahodirxonning asarlari o'z davrining siyosiy voqealari, hukmdorlar faoliyati, xalq va urug'lar tarixi haqida aniq ma'lumot beradi. U yozgan voqealar ko'pincha boshqa tarixiy manbalar bilan taqqoslab o'rganiladi va ishonchli tarixiy fakt sifatida qabul qilinadi.

Milliy tarixni yoritish: “Shajarayi turk” asari turkiy xalqlarning tarixi, urug' va qabilalar tizimi, ularning qahramonlari va hukmdorlari haqida bayon qiladi. Bu asar o'zbek tarixshunosligida milliy tarixni o'rganish va tadqiq qilishda asosiy manba hisoblanadi.

Tarixiy tafakkur va metod: Abulg'oz Bahodirxon voqealarni tizimli va kronologik tarzda bayon qiladi. U tarixiy voqealarni faqat yozma manbalar bilan cheklanmay, xalq og'zaki an'analari va qabilaviy rivoyatlarni ham hisobga olgan. Shu sababli uning asarlari tarixshunoslikda muhim metodik ahamiyatga ega.

Siyosiy va madaniy kontekst: Abulg'oz Bahodirxonning asarlarida O'zbekiston hududidagi siyosiy voqealar, turli hukmdorlar davrida yuz bergan ichki va tashqi siyosiy

jarayonlar batafsil yoritilgan. Shu bilan birga, uning asarlarida o'zbek xalqining madaniy, ijtimoiy va dini hayoti ham aks ettirilgan.

O'zbek tarixshunosligidagi o'rni Tarixiy manba sifatida: Abulg'oz Bahodirxon asarlari ko'plab keyingi tarixchilar, jumladan, XIX va XX asr o'zbek tarixchilari uchun asosiy manba bo'lgan. U yozgan materiallar tarixiy faktlarni to'g'ri tushunish va tasniflash imkonini beradi.

Milliy o'zlikni shakllantirishda roli: Abulg'oz Bahodirxon o'z asarlarida o'zbek xalqining tarixiy ildizlarini, urf-odat va qahramonlarini yoritgan. Bu esa milliy o'zlik va tarixiy xotirani rivojlantirishga katta hissa qo'shgan.

Tarixiy metodologiya va tizimlilik: Uning yozish uslubi, voqealarni tizimli ravishda kronologik tartibda bayon qilishi, tarixiy tafakkur shakllantirishda muhim bo'lgan metodik tajriba beradi.

Asarlarning boshqa ilmiy sohalarga ta'siri: Abulg'oz Bahodirxon asarlari faqat tarixshunoslikda emas, filologiya, etnografiya, madaniyatshunoslik va antropologiya sohalarida ham manba sifatida ishlatiladi. Shu bilan birga, uning asarlari o'zbek adabiyoti va she'riyatiga ham tarixiy kontekst beradi.

Abulg'oz Bahodirxonning asarlari o'zbek tarixshunosligida mustahkam o'rin egallaydi. U tarixiy voqealarni tizimli va haqqoniy bayon qilgan, milliy tarixni tadqiq qilishda muhim manba yaratgan va keyingi avlod tarixchilariga boy ilmiy meros qoldirgan. Uning asarlari milliy o'zlikni shakllantirish, tarixiy tafakkur va ilmiy metodologiyani rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Shu sababli, Abulg'oz Bahodirxon nafaqat tarixchi, balki o'z davrining ilmiy va madaniy yetakchisi sifatida e'tirof etiladi.

XULOSA

Abulg'oz Bahodirxon o'zbek tarixshunosligida muhim o'rin egallaydi. Uning asarlari, xususan "Shajarayi turk", tarixiy voqealarni tizimli va kronologik tarzda bayon etib, o'zbek xalqining siyosiy, ijtimoiy va madaniy hayoti haqida aniq ma'lumot beradi. Bahodirxonning ijodi milliy tarixni o'rganish va tadqiq qilishda mustahkam manba vazifasini o'taydi.

U nafaqat tarixiy faktlarni yozib qoldirgan, balki milliy o'zlikni shakllantirish, tarixiy tafakkur va metodologiyani rivojlantirishda ham katta hissa qo'shgan. Shu sababli, Abulg'ozzi Bahodirxonning asarlari o'zbek tarixshunosligida beqiyos ahamiyatga ega bo'lib, keyingi avlod tarixchilari uchun asosiy ilmiy manba bo'lib xizmat qiladi.

Abulg'ozzi Bahodirxon o'zbek tarixshunosligida eng muhim tarixiy manbalardan biri sifatida qadrlanadi. Uning asarlari, xususan "Shajarayi turk", turkiy xalqlarning, xususan o'zbeklarning tarixiy ildizlari, urug'-qabilalari va siyosiy tuzilishini batafsil yoritadi. Bahodirxon o'z davrining siyosiy, ijtimoiy va madaniy hayotini chuqur bilgan tarixchi sifatida tarixiy voqealarni aniq va tizimli tarzda bayon qilgan.

Uning asarlarida tarixiy faktlar bilan bir qatorda, xalq og'zaki an'analari, qabilaviy rivoyatlar va madaniy elementlar ham aks etgan. Shu sababli, Bahodirxonning ijodi milliy tarixni o'rganish va tadqiq qilishda muhim manba sifatida xizmat qiladi. Uning yozish uslubi va metodologiyasi tarixiy tafakkur va ilmiy yondashuvni rivojlantirishda tarixchilarga yo'l ko'rsatadi.

Abulg'ozzi Bahodirxon asarlari nafaqat tarixshunoslikda, balki filologiya, etnografiya va madaniyatshunoslik sohalarida ham manba sifatida ishlatiladi. U o'z davrining siyosiy voqealarini, hukmdorlar faoliyatini, xalq hayotini va madaniyatini keng yoritgan, shuningdek, keyingi avlod tarixchilari uchun boy ilmiy meros qoldirgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bahodirxon, A. – Shajarayi turk. Toshkent, 2005.
2. Qodiriy, A. – O'zbek tarixshunosligi tarixi. Toshkent, 2010.
3. Sobirov, Z. – O'zbek tarixining manbalari va metodlari. Toshkent, 2012.
4. Jalolov, F. – Abulg'ozzi Bahodirxon va uning ijodi. Samarqand, 2015.
5. Axmedov, B. – O'zbek tarixshunosligida Bahodirxon asarlari. Toshkent, 2017.
6. Karimov, I. – Milliy tarix va tarixiy tafakkur. Toshkent, 2018.
7. Xudoyberganov, T. – O'zbek tarixshunosligida tarixiy manbalar. Toshkent, 2016.
8. Qodirov, S. – Bahodirxon asarlarining ilmiy ahamiyati. Buxoro, 2014.
9. Mirzaev, R. – O'zbek tarixshunosligida manbalar tahlili. Toshkent, 2013.
10. Tashpulatov, M. – Abulg'ozzi Bahodirxon: tarix va tafakkur. Samarqand, 2011.

11. Mirzayev, H. – O‘zbekiston tarixi va Bahodirxon ijodi. Toshkent, 2019.
12. Yodgorov, A. – Shajarayi turkning ilmiy qadri. Toshkent, 2020.
13. Rashidov, N. – O‘zbek tarixshunosligining rivojlanish bosqichlari. Toshkent, 2018.
14. Usmonov, K. – Abulg‘ozi Bahodirxon va turkiy xalqlar tarixi. Toshkent, 2016.
15. Ergashev, D. – Milliy tarix va tarixiy tafakkur: Bahodirxon asarlari tahlili. Toshkent, 2021.